

Uppföljande granskning av arbetskläder

- hösten 2021

Sammanfattning

Under coronapandemin hamnade basala hygienrutiner och arbetskläder i fokus. Äldreförvaltningens stickprovsgranskning av arbetskläder hos samtliga hemtjänstutförare som hade utförarkontor i Stockholm under våren 2020 visade att många verksamheter inte följde Socialstyrelsens föreskrifter om arbetskläder.

Som en av flera åtgärder genomförde äldreförvaltningen en uppföljande granskning av arbetskläder under hösten 2020. Eftersom det konstaterades brister även då bestämde äldreförvaltningen att fortsätta med stickprovskontroller.

Under hösten 2021 genomfördes ytterligare en granskning av de utförarkontor som tidigare hade uppvisat brister eller där granskning inte hade varit möjligt eftersom ingen personal hade påträffats. Resultatet visade att en dryg tredjedel av de 13 granskade privata utförarkontoren och nästan alla av de sju granskade kommunala utförarkontoren använde arbetskläder enligt Socialstyrelsens föreskrifter. Resterande utförarkontor uppfyllde inte kraven för arbetskläder. På de flesta av utförarkontoren, både privata och kommunala, ombesörjde utföraren tvätten av arbetskläder.

Äldreförvaltningen har vidtagit åtgärder hos de utförarkontor som fortfarande uppvisade brister, bland annat genomfört särskilda granskningar eller begärt en åtgärdsplan av utföraren. Stadsdelsförvaltningarna och äldreförvaltningen kommer även fortsättningsvis att följa upp användning av arbetskläder. Det är viktigt att utförare som staden ansvarar för eller anlitar är professionella och visar följsamhet till rådande regelverk för att stadens äldre och deras anhöriga ska kunna känna förtroende för dem.

Äldreförvaltningen

Avdelning för stadsövergripande äldreomsorgsfrågor

Storforsplan 36
Box 44
12321 Farsta
Telefon 08-508 36 259
Växel 08-508 36 200
aldreforvaltningen@stockholm.se
start.stockholm

Bakgrund

Med coronapandemins utbrott i början av mars 2020 hamnade basala hygienrutiner, bland annat arbetskläder, i fokus inom äldreomsorgen. Under 2020 genomförde äldreförvaltningen därför två olika stickprovskontroller av användning av arbetskläder hos både

kommunala och privata hemtjänstutförare som hade kontor i Stockholms stad. Den första granskningen gjordes hos samtliga hemtjänstutförare under våren 2020. Resultatet visade att personalen bar en korrekt uppsättning av arbetskläder endast på drygt hälften av de granskade utförarkontoren. Som ett led i att stödja hemtjänstverksamheter i sitt utvecklingsarbete sammanställde äldreförvaltningen utförarnas egna goda exempel och framgångsfaktorer för implementering av arbetskläder och uppmanade till förbättringsarbete.

Med anledning av resultatet från den första granskningen gjordes en uppföljande granskning under hösten 2020. Då granskades endast de utförarkontor som inte hade uppfyllt kraven för användning av arbetskläder eller där ingen omsorgspersonal hade kunnat påträffas under första granskningen. Även resultatet då visade att det fortfarande fanns flera verksamheter som hade brister. Trots att de flesta utförarkontoren hade vidtagit förbättringsåtgärder hade inte alla utförare lyckats säkerställa att all personal bar en korrekt uppsättning av arbetskläder. Samtliga utförarkontor med fortsatta brister i andra granskningen har presenterat en skriftlig eller muntlig åtgärdsplan för hur de skulle komma till rätta med bristerna för att följa Socialstyrelsens föreskrifter om arbetskläder.

Mot denna bakgrund beslutade äldreförvaltningen att fortsätta med uppföljande stickprovsgranskningar av arbetskläder under hösten 2021.

Syfte

Syftet med granskningen under hösten 2021 var att följa upp användning av arbetskläder hos de hemtjänstutförarkontor som även i den andra granskningen hösten 2020 hade brustit i följsamhet till korrekt uppsättning av arbetskläder eller där granskning inte tidigare varit möjlig då ingen omsorgspersonal hade påträffats på kontoret. Syftet var även att följa upp om verksamheterna hade lyckats implementera sina respektive åtgärdsplaner.

Vad ingår i arbetsklädsel?

Socialstyrelsens föreskrifter för basala hygienrutiner för hemtjänst gäller sedan 1 januari 2016 (SOSFS 2015:10 Socialstyrelsens föreskrifter om basal hygien i vård och omsorg).

- Arbetskläderna består av en underdel och en kortärmad överdel eller en sammansatt över- och underdel.
- Armbandsur, smycken, bandage, stödskenor eller motsvarande på händer eller underarmar får inte förekomma.
- Naglarna ska vara korta och fria från konstgjort material, till exempel nagellack och lösnaglar.
- Långt hår ska vara uppsatt.
- Arbetskläder ska bytas dagligen eller oftare vid behov.

Dessutom ska arbetsgivaren tillhandahålla arbetskläder och ombesörja tvätt av dessa enligt det avtal som slutits mellan Stockholms stad och respektive privat hemtjänstutförare (Förfrågningsunderlag 2020, Hemtjänst) samt enligt den uppdragsbeskrivning som anger vad som gäller för kommunal hemtjänst (Uppdragsbeskrivning för stadsdelsnämndernas verksamhet 2020, Hemtjänst i ordinärt boende).

Metod

Efter de båda tidigare granskningarna informerades äldreförvaltningen både ansvariga privata och kommunala hemtjänstutförare samt avdelningschefer för äldreomsorg i respektive stadsdelsförvaltning att användningen av arbetskläder hade brustit i flera hemtjänstverksamheter.

Eftersom det är obligatoriskt att använda arbetskläder inom hemtjänsten har äldreförvaltningen tidigare meddelat att uppföljning av användning av arbetskläder fortsätter. De separata utförarkontoren informerades inte på förhand när granskningarna skulle inträffa. Granskningarna under denna uppföljning har pågått under september och oktober 2021.

Granskningarna genomfördes på samma sätt som tidigare, det vill säga utanför respektive utförarkontor när personalen påbörjade eller avslutade sitt arbetspass. När tillfälle uppstod inledde granskarna samtal om arbetskläder med personalen. Samtidigt observerades personalens aktuella arbetsklädsel, eventuell utsmyckning på händerna och om håret var uppsatt.

Efter genomförd granskning skickades återigen en kort skriftlig återkoppling till ansvarig chef för verksamheten. För de kommunala verksamheterna informerades även respektive avdelningschef för äldreomsorg och för de privata verksamheterna äldreförvaltningens avtalsförvaltare.

Urval

Urvalet baserade sig på de utförarkontor som inte blev godkända vid den uppföljande granskningen under hösten 2020, det vill säga de som endast använde arbetskläder delvis (åtta privata och sju kommunala kontor) eller de som för det mesta saknade korrekt arbetsklädsel (två privata kontor). Dessutom fanns det åtta privata utförarkontor som inte hade kunnat granskas tidigare eftersom ingen omsorgspersonal hade påträffats. Ytterligare ett kontor lades till listan på begäran av äldreförvaltningens avtalsförvaltare. Därmed skulle sammanlagt 26 utförarkontor ingå i granskningen. Av dessa hade tre privata kontor avslutat sin verksamhet.

Slutligen kvarstod 23 kontor varav 16 var privata och sju kommunala. Tre privata utförarkontor utgör ett bortfall då ingen personal påträffades vid denna granskning heller. Detta bland annat för att kontoren inte användes aktivt eller för att det inte fanns personal i tjänst vid granskningstillfället. Resultatet baserar sig därmed på granskning av 13 privata och sju kommunala utförarkontor.

Antalet personal som granskades vid respektive kontor varierade från en person till 30 personer beroende på hur många som påträffades vid granskningstillfället.

Resultat

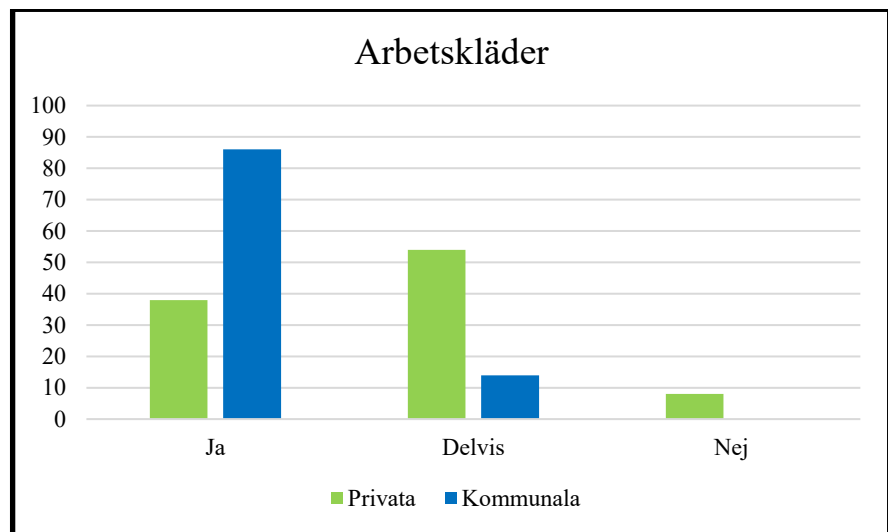
Över hälften av de granskade utförarkontoren, sex kommunala och fem privata, hade förbättrat sig rejält och uppfyllde nu Socialstyrelsens krav för arbetskläder. Alla eller de allra flesta av personalen bar en korrekt uppsättning av arbetskläder, det vill säga både en kortärmad överdel och en underdel som endast användes i arbetet. Dock fanns det fortfarande nio utförarkontor, åtta privata och ett kommunalt, där arbetskläder användes bristfälligt. Ett fåtal av personalen på flera kontor bar handsmycken såsom ringar och nagellack.

Arbetskläder

Resultatet har indelats grovt i tre olika kategorier på samma sätt som för de tidigare granskningarna, ”Ja”, ”Delvis” eller ”Nej”, utifrån bedömning av följsamheten till föreskrifter om arbetskläder vid granskningstillfället. Eftersom detta är tredje gången samma kontor granskas var förväntningarna på resultatet högre och kravet av att bli godkänt något större än tidigare.

- ”Ja” innebär att alla eller de allra flesta av personalen bar en korrekt uppsättning av arbetskläder vid granskningstillfället.
- ”Delvis” innebär att flera av personalen inte bar en korrekt uppsättning av arbetskläder vid granskningstillfället.
- ”Nej” innebär att de allra flesta av personalen inte bar en korrekt uppsättning av arbetskläder vid granskningstillfället.

Andel privata och kommunala utförarkontor utifrån om personalen bar en korrekt uppsättning arbetskläder vid uppföljande granskning under hösten 2021

Resultatet skiljde sig något mellan de privata och de kommunala utförarkontoren. Av de 13 granskade privata utförarkontoren använde en dryg tredjedel (38 procent) en korrekt uppsättning av arbetskläder, både över- och underdel. På drygt hälften av de privata kontoren (54 procent) användes arbetskläder delvis. På ett privat utförarkontor (åtta procent) använde de flesta av personalen inte arbetskläder korrekt.

Av de sju granskade kommunala utförarkontoren använde nästan alla (86 procent) en korrekt uppsättning av arbetskläder. På ett kommunalt utförarkontor (14 procent) användes arbetskläder endast delvis.

De vanligaste orsakerna till en otillräcklig arbetsklädsel var att personalen inte bar utförarens arbetsbyxor eller att de hade en långärmad tröja under en kortärmad överdel.

I samtal med personalen framgick det att många verksamheter hade arbetat för att öka kunskapen om vikten av arbetskläder. Vid flera kontor uppgav personalen att arbetsledningen ofta uppmärksammade arbetskläder och basala hygienrutiner, både på möten och inför arbetspassen. Några verksamheter hade införskaffat fler arbetskläder för att det skulle finnas ombyten till alla. Enligt personalen på några utförarkontor hade arbetsledningen även infört egenkontroller av arbetskläder, exempelvis genom en tavla eller en pärm med en checklista så att personalen kunde kontrollera sig själv och dokumentera resultatet. Ibland genomförde ledningen motsvarande kontroll på personalens arbetsklädsel. Andra uppgav att personalen påminde varandra om arbetsklädsel. En del personal uttryckte också att det inte fanns behov av att prata om arbetskläder eftersom all personal hade utbildning och lång erfarenhet av yrket och alla hade kunskap om basala hygienrutiner.

Trots den ökade medvetenheten om vikten av arbetskläder bar inte all personal arbetskläder vid granskningstillfället. Några av personalen nämnde fortfarande att det ibland var svårt att hitta rena kläder, att storlekar saknades eller att passformen eller tyget på kläderna inte var bra. Andra förklaringar var att personalen inte hann byta om då de hade bråttom till hembesöken. Några uppgav att de brukade slarva med arbetsbyxor eller att de privata byxorna var bekvämare trots att det fanns arbetskläder på kontoret. På en del utförarkontor uppgav personalen att det fanns arbetskläder men att ingen från ledningen ställde krav på att använda dem eller kontrollerade att de användes.

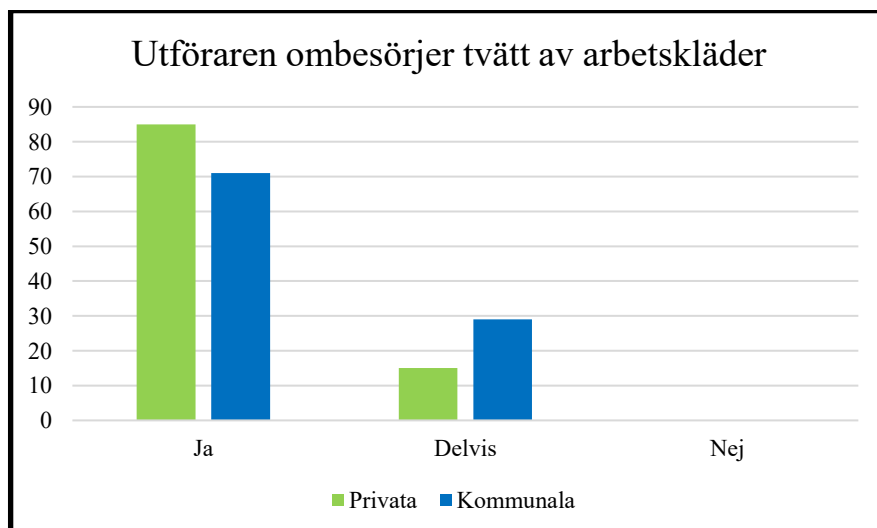
Tvätt och byte av arbetskläder

På de allra flesta verksamheterna ombesörjde utföraren tvätten av arbetskläder enligt personalen. Personalen uppgav också att de hade möjlighet att byta arbetskläder varje dag eller oftare vid behov.

Resultatet av tvätt av arbetskläder har indelats grovt i tre kategorier på samma sätt som under de tidigare granskningarna.

- ”Ja” betyder att alla eller de allra flesta av personalen uppgav att de lämnade arbetskläderna i lokalen och utföraren ansvarade för tvätten.
- ”Delvis” betyder att utföraren hade förutsättningar att ombesörja tvätten men en del av personalen valde själva att tvätta sina arbetskläder hemma.
- ”Nej” betyder att de flesta av personalen uppgav att de tvättade arbetskläderna hemma.

Andel privata och kommunala utförarkontor som ombesörjer tvätt av arbetskläder vid uppföljande granskning under hösten 2021

Utföraren ombesörjde tvätten av arbetskläder på elva av de granskade privata utförarkontoren (85 procent) och på fem av de granskade kommunala utförarkontoren (71 procent). En del av personalen uppgav att de tvättade arbetskläderna hemma. Detta förekom på två av de privata (15 procent) och två av de kommunala (29 procent) granskade utförarkontoren.

Det kan finnas flera orsaker till varför en del av personalen valde att tvätta sina arbetskläder hemma. Några uppgav att arbetsgivaren inte hade ett fungerande system för tvätten. Det hände att tvätten sköttes slumpmässigt i mån av tid eller att tvättmaskinen var trasig vilket gjorde att det saknades rena plagg, särskilt vissa storlekar eller vissa typer av arbetskläder i början av arbetspass. För att gardera sig med en uppsättning rena och bekväma arbetskläder valde en del av personalen att tvätta dem hemma.

Handsmycken och långt hår

I flera verksamheter bar ett fåtal av personalen fortfarande handsmycken såsom klocka, ring eller nagellack. Detta förekom även i verksamheter som annars tillämpade arbetskläder enligt föreskrifterna. En del av personalen uppgav att de tog av sina handsmycken hos kunden. Personal med långt hår hade det uppsatt eller under en huvudbonad.

Förvaltningens synpunkter och åtgärder

Pandemin har ökat kunskaperna om basala hygienrutiner i de flesta hemtjänstverksamheter. Före pandemin var det av olika anledningar inte alltid självklart att använda arbetskläder i hemtjänsten. Under pandemin har arbetskläderna blivit en viktig del av en professionell hemtjänstverksamhet. Förutom Socialstyrelsen och Vårdhygien Stockholm har även äldreförvaltningen skapat en egen digital utbildning om basala hygienrutiner. Alla utbildningar är tillgängliga på webben för samtlig omsorgspersonal i Stockholms stad.

Äldreförvaltningens tre granskningar av arbetskläder under pandemin har visat att de flesta utförarkontoren har vidtagit förbättringsåtgärder, exempelvis köpt in fler arbetskläder, anordnat mer utbildning om basala hygienrutiner och infört regelbundna egenkontroller av arbetskläder. Åtgärderna har ökat personalens kunskap om vikten av arbetskläder som en del av basala hygienrutiner och lett till att flera använder en korrekt uppsättning av arbetskläder. Även många av de äldre som har hjälp av hemtjänsten och deras anhöriga är mer medvetna om vikten av hygienrutiner och ställer krav på hemtjänstutförarna att personalen ska bära arbetskläder.

För att understryka vikten av kravet på arbetskläder har äldreförvaltningen vidtagit åtgärder hos de utförare som fortfarande uppvisade brister eller där granskningen inte tidigare varit möjlig eftersom ingen personal hade påträffats.

När det gäller de kommunala utförarna stöttar äldreförvaltningen respektive ansvarig stadsdelsnämnd i att vidta relevanta stödåtgärder.

När det gäller de privata utförarna har äldreförvaltningen kontaktat ledningen hos samtliga utförare. Vissa utförare har behövt lämna en omedelbar åtgärdsplan för att rätta till bristerna, hos andra utförare har äldreförvaltningen genomfört en särskild granskning av verksamheten. Utförarkontoret där de allra flesta av personalen inte bara en korrekt uppsättning av arbetskläder har fått en anmaning att förbättra sig.

Äldreförvaltningen har intervjuat chefer och övrig arbetsledning på de utförarkontor som i denna tredje granskning uppfyllde Socialstyrelsens föreskrifter för arbetskläder. Detta i syfte att fånga både framgångsfaktorer och utmaningar i implementering av korrekt uppsättning av arbetskläder. Flera verksamheter uppgav att den största utmaningen har varit att vända en gammal hemtjänstkultur där arbetskläder inte har varit obligatoriska. Utbildningsinsatser och kontinuerliga samtal på möten har dock ökat förståelse för varför det är viktigt att bära arbetskläder och ha fria händer. När alla förstår att syftet är att hindra smittspridning blir det lättare att ta till sig en ny rutin. De flesta chefer betonade också vikten av ett närvarande ledarskap och fortlöpande kontroller för att kunna förankra ett nytt beteende. Flera verksamheter uppgav förbättrade praktiska förutsättningar som framgångsfaktorer, bland annat ändamålsenliga omklädningsrum och tillräckligt med arbetskläder. Många verksamheter bedömde det dock vara en fortsatt utmaning att kunna upprätthålla den nya vanan att använda arbetskläder. Enligt dem behövs det såväl fortlöpande egenkontroller som externa kontroller från staden.

Det är obligatoriskt att använda arbetskläder inom hemtjänsten. Verksamheter som staden ansvarar för eller anlitar ska vara professionella och visa följsamhet till rådande regelverk för att ha stadens och de äldres fortsatta förtroende som utförare. Staden kommer att fortsätta att följa upp användning av arbetskläder inom hemtjänsten, bland annat vid den stadsgemensamma verksamhetsuppföljningen.

Arbetskläder - Identifierade framgångsfaktorer och utmaningar, hösten 2021

Framgångsfaktorer och utmaningar i att implementera arbetskläder i hemtjänsten - samtal med tio utförarchefer som hade lyckats väl.

Generellt anses det ha varit en utmaning att bryta en gammal hemtjänstkultur där arbetskläder inte var obligatoriska. De flesta uppger att coronapandemin har hjälpt till att förstå vikten av arbetskläder.

Framgångsfaktorer

- **Utbildning och kontinuerliga samtal.** Viktigt att alla i verksamheten förstår syftet med arbetskläder.
- **Närvarande ledarskap.** Arbetsledningen är på plats på kontoret, även på helgerna, och uppmärksammar avvikelser.
- **Tydlig rutin** om vad som gäller kring arbetskläder och fria händer.
- **Tydlig information vid nyanställning.** Att följa reglerna för basala hygienrutiner är ett krav för anställning.
- **Fortlöpande egenkontroller.**
- **Omklädningsrum** med möjlighet till ombyte och insamling av smutsvätt.
- **Lager med rena kläder** i alla storlekar och former för att passa alla.
- **Fungerande administration kring arbetskläder.** Viktigt att införskaffa nytt vid behov.
- **Externa granskningar.**

Utmaningar

- **Ett pågående arbete** som kräver **uthållighet och fortsatta insatser** såsom regelbunden utbildning, fortlöpande egenkontroller och samtal på möten.
- **Lagerhållning och svinn.**
- **Fria händer.** Ibland svårt att avstå från personliga attribut såsom vigselring och nagellack.